Arşivde Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi - Eylül 2024, Cilt: 1, Sayı: 2
Journal of Women and Gender in the Archives - September 2024, Volume 1, Issue 2

arşivde KADIN VE TOPLUMSAL CİNSİYET DERGİSİ
Journal of Women and Gender in the Archives

Toplumsal Cinsiyet ve Arşivleme: Geçmiş, Bugün, Gelecek

Gender and Archiving: Past, Present, Future

Nathalie Defne Gier
Arşiv Uzmanı (Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi)

"Kitap, kadın arşivlerinin aktivist ve mücadeleci yönü, tarihyazımını değiştirebilmedeki gücü ve yeni arşivleme yöntemi ve çeşitleriyle ilgili değerli bilgiler veriyor."

Gender and Archiving: Past, Present, Future [Toplumsal Cinsiyet ve Arşivleme: Geçmiş, Bugün, Gelecek] başlıklı kitap[1], Hollanda'da toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın tarihi üzerine çalışan araştırma enstitüsü Atria'nın 37. Kadın Tarihi Yıllığı kapsamında yayımlandı. Kitap, Kadın Hareketi Uluslararası Arşivleri'nin (IAV) 80. yıldönümünde Aralık 2015'te organize edilen konferanstan makaleler ve ek makalelerin derlenmesinden oluşuyor. Makaleler, arşivlerde tarafsız olma algısını, toplumsal cinsiyetin rolünü, kadın merkezli arşiv kurumlarını ve gelişen arşivleme yöntemlerini ele alıyor. Kitap toplam on iki makale ve bir röportajdan oluşuyor. Giriş bölümündeki iki makaleden sonra diğer makaleler Arşiv Pratiği bölümleri başlığı altında yer alıyor.

Kitap, Atria direktörü Renée Römkens ve Atria koleksiyonlarının yöneticisi Antia Wiersma'nın "The Archival Turn: Archiving as a Tool for Empowerment" [Arşivsel Dönüm Noktası: Bir Güçlendirme Aracı Olarak Arşivlemek] başlıklı makalesiyle başlıyor. Römkens ve Wiersma, bu makalede 20. yüzyılda arşivciliğin değişimini, çoğunluğu temsil eden bir arşivleme düzeninden, tarihyazımının görmezden geldiği konuları irdeleyen sorgulayıcı arşivciliğe geçişi anlatıyor. IAV'nin kuruluşunu ele alan ve ardından konferansla ilgili bilgi veren bu makale, ağırlıklı olarak Willemijn Posthumus-van der Goot, Rosa Manus ve Johanna Naber'in çalışmalarına odaklanıyor. Üç kurucunun, kadınların tarihyazımında yer almadığını ve bunun bilinçli bir şekilde bir güç dengesi kapsamında olduğunu dönemin akademisyenlerinden çok daha önce fark ettiklerini vurguluyor ki, bu da makalenin en çarpıcı bölümünü oluşturuyor.

Bu noktada diğer makaleler kitapta ele alınan konular kapsamında inceleniyor. Arşivlerin devamlılığı ve zaman algısı konusuna Kate Eichhorn'un "Past-Futures: The Temporality of Feminist Archives" [Geçmiş-Gelecekler: Feminist Arşivlerin Zamansallığı] başlıklı makalesinde değiniliyor. Bu makalede Eichhorn feminist arşivlerin zamansallığının, geçmiştense bugüne ve geleceğe yöneldiğini öne sürüyor. Feminist arşivlerin geçmişe nostaljik bakmadığını, aksine geçmişteki mücadelelerden örnek alıp, bu mücadelenin devamlılığını günümüzde sağlamaya çalıştığını öne çıkarıyor. Arşivlerin

1. Noortje Willems ve Sylvia Holla, ed., *Gender and Archiving: Past, Present, Future- Yearbook of Women's History* 37 (Amsterdam ve Hilversum: Verloren, 2017).

sürdürülebilirliğini sağlamak için verilen mücadelelerin ve bunların tarafsız olmadıklarının ele alınması, kitapta karşımıza çıkan önemli bir konu. Kitabın ikinci giriş makalesinde Fancisca de Haan "Archive Fever, Resistance, and Loss: A Rereading of the IAV's Early History" [Arşiv Humması, Direniş ve Kayıp: IAV'nin Erken Tarihini Yeniden Okumak] başlıklı yazısında IAV'nin kurumsal geçmişini aktararak, kuruluşundaki tutkuyu ve ayakta kalma mücadelesini anlatıyor.

IAV ile Amerika'daki Dünya Kadın Arşivleri Merkezi arasındaki ilk uluslararası kadın arşiv merkezi olma rekabetini, kadınların bu konuda öncü olma isteklerini ortaya koyuyor. Buna karşılık 2. Dünya Savaşı'nda IAV'nin Naziler tarafından kapatılarak arşivlerin sağa sola dağılmasını ve kadınların 50 yıl sonra arşivin bir kısmını Moskova'dan getirmelerini anlatıyor. Makale, IAV örneğinden yola çıkarak kadınların oluşturduğu arşiv kurumlarının nasıl tehdit olarak görülebileceğini ve tüm engellere rağmen kendi tarihlerini korumak için ortaya koydukları mücadeleyi gösteriyor.

Politik olayların arşivleri etkilemesi ve hatta oluşturmasına değinen bir başka makale ise Tashina Blom ve Molly Bower'ın "Social Media Archiving: Cultural Memory and Digital Community Activism" [Sosyal Medya Arşivleme: Kültürel Hafıza ve Dijital Topluluk Aktivizmi] başlıklı makalesi. Blom ve Bower, bu makalede politik olaylarla birlikte dijital doğan belgelere ve sosyal medyanın arşivlenmesine odaklanıyorlar. 2015 yılında Amsterdam Üniversitesi'ndeki protestolarda öğrenci aktivistlerle birlikte Maagdenhuis 2015[2] adlı arşivi kuran Blom ve Bower, arşivin kuruluş sürecini anlatırken, bu tür politik olayların arşivlenmesinde topluluğun kendi arşivini oluşturmasının önemini ele alıyor.

Topluluğun arşiv çalışması ile topluluktan olmayan bir kurumun yaşanılan olayları arşivlemesini karşılaştırdıklarında çok farklı iki arşiv oluşabileceğini aktarıyorlar. Hareketin bünyesinden olunmadığı zaman, olay bittikten sonra fiziksel olarak kalanların toplandığına ve sosyal medya algoritmasına göre en öne çıkan belgelerin arşivlendiğine değiniyorlar. Ancak buna karşılık, topluluğun anlık gelişen durumları daha iyi takip ettiği ve yaşanılanları daha iyi bildiği için topluluk arşivlerinin daha kapsamlı ve çok sesli olabildiğini ortaya koyuyorlar. Sosyal medya algoritması, dijital doğan belgelerin çokluğu, bu belgelerin tasnifi ve korunması süreçlerine değinen bu makale, tüm arşiv kurumları için değerli deneyim ve görüşler içeriyor. Toplulukların kendi arşivlerini oluşturmasındaki öneme değinen bir başka makale ise Güney Afrika'dan Ria van der Merwe'in "Democratizing the South African 'Memory Bank': Embroidering Black Women's Voices on the Archival Canvas" [Güney Afrika 'Bellek Bankası'nın Demokratikleştirilmesi: Siyahi Kadınların Seslerinin Arşiv Tuvaline İşlenmesi] başlıklı makalesi. Van der Merwe bu yazıda, demokratikleştirme sürecinde topluluk arşivlerinin değerli bir araç olarak görüldüğünü, sadece toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmakla kalmayıp aynı zamanda marjinalleşmiş bireyler ve sosyal gruplara ses verme fırsatı sunduğunu vurguluyor. Apartheid sonrası dönemde Güney Afrika kadınlarının sanat ve zanaat üretimi arasındaki ilişkiye derinlemesine bakan bu makale, topluluğun oluşturduğu projelerin arşiv olarak hizmet etme olasılığını inceliyor.

Kitabın ele aldığı bir diğer konu ise sözlü tarih ve ses kayıt teknolojisi. Bu konuyla ilgili toplam iki makaleye ve bir röportaja yer verilmiş. Rose Mary Allen "'Nothing about us, without us': Constructing Women's Historical Knowledge, a Case Study of Curaçao" ['Bize dair, bizsiz asla': Kadınların Tarih Bilgilerini İnşa Etmek - Curaçao Üzerine Bir Vaka Çalışması] başlıklı makalesinde Karayipler'de Curaçao Adası'ndaki kadınlarla yapılan sözlü tarih çalışmalarının, kadınların yaşamına dair değerli bir bilgi kaynağı olduğunu anlatıyor. Allen, sözlü tarihin resmi belgelere bir alternatif olduğunu ve toplumsal cinsiyetin sözlü tarihle daha kapsamlı konuşulabileceğini aktarıyor. Curaçao'da kadınlara özel bir belgeleme merkezi kurulmasını savunan Allen, yeni teknolojilerin kullanımının, kadınlara dair tarihi veriler arayan araştırmacılar için yeni olanaklar ve ufuklar yaratabileceğini belirtiyor.

Sözlü tarih çalışmalarına ek olarak kitapta, Atria'nın sözlü tarih koleksiyonlarının koordinatörü Evelien Rijsbosch ile bir röportaj bulunuyor. Rijsbosch, Atria'nın farklı sözlü tarih koleksiyonları ve sözlü tarihin hem bir yöntem hem de bir kaynak olarak arşiv koleksiyonlarına nasıl ek bir değer katabileceği hakkındaki düşüncelerini paylaşıyor. Konunun uzmanıyla röportaj yapılması ve röportaj formatında sunulması kitabı içerik anlamında zenginleştiriyor.

"Divisions of Labour: Radio Archiving as Gendered Work in Wartime Britain and Germany" [İş Bölümü: Savaş Döneminde Britanya ve Almanya'da Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bir İş Olarak Radyo Arşivleme] başlıklı makalesiyle Carolyn Birdsall, radyo yayını arşivleri ve ses kaydı teknolojisinde kadın çalışanların rolüne değiniyor.

2. Dünya Savaşı sürecinde Britanya ve Almanya'daki yayın kurumlarında toplumsal cinsiyete dayalı iş gücünü karşılaştırıyor. Savaş dönemi ve sonrasında

2. Maagdenhuis, Amsterdam Üniversitesi'nin yönetim binasıdır ve kentin merkezinde yer alır. 2015 yılında Amsterdam Üniversitesi'nde yaşanan öğrenci eylemleri sırasında "doğrudan demokrasi, yönetime katılım, finansal kesintilerin durdurulması ve üniversitenin ilerici bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması" talepleriyle öğrenciler tarafından işgal edilmişti. 25 Şubat akşamı başlayan işgal 11 Nisan'a kadar devam etti. Bkz. "Bungehuis and Maagdenhuis occupations", *Wikipedia, the free encyclopedia,* https://en.wikipedia.org/wiki/Bungehuis_and_Maagdenhuis_occupations.

kadınların teknolojik alanlarda çalışmasında görülen değişimi ve kurumların kendi reklamlarını yaparken kadın çalışanları nasıl gördüğüne dair belgeleri inceliyor. Teknoloji ve yayıncılık konusuna farklı bir açıdan yaklaşan bu makalede Birdsall yayın arşivinin belirli bir arşiv türü olarak dikkate alınmasını öneriyor.

Son olarak, kitap dünyanın farklı bölgelerinden dört kurumunun tanıtımını içeriyor. Bu bölümde Türkiye, Amerika, İngiltere, Hindistan'daki kadın arşiv merkezlerini tanıtan yazılar bulunuyor. Kurum tanıtımıyla ilgili ilk makale, İstanbul'daki Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'nın kurucularından Aslı Davaz'ın "The Women's Library and Information Centre Foundation in Istanbul, Turkey" [Türkiye İstanbul'da Bulunan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı] başlığını taşıyor. Davaz bu makalede arşivin kuruluş sürecini ve içerdiği koleksiyonları ele alıyor.

Türkiye'deki feminist mücadeleyle ilgili birçok nadir kaynağa dair bilgi veren Davaz, bu alanda Türkiye'de ilk ve tek olduklarının altını çiziyor. Makale gelecek planlarına değinerek Vakfın yeterince belgelenmemiş farklı sosyal sınıflardaki kadınların da belgelerini toplayarak daha kapsamlı kadın temsili amaçladığını açıklıyor.

Janet Olson "Research Resources at the Frances Willard Memorial Library and Archives" [Frances Willard Memorial Kütüphanesi ve Arşivlerinde Araştırma Kaynakları] başlıklı makalesinde Chicago, Illinois'deki Willard Anı Kütüphanesi'nde bulunan "Woman's Christian Temperance Union"'ın [Alkol Karşıtı Hıristiyan Kadınlar Birliği] arşivlerini tanıtıyor; kaybolmuş veya gizli kalmış koleksiyonların yeniden bir araya getirilme sürecini paylaşıyor. Ayrıca arşivin kullanımıyla kadın tarihini ortaya çıkarma yolları üzerinde duruyor.

Bir diğer makalede ise Adele Patrick, İngiltere'deki kadın tarihi müzesi Glasgow Kadın Kütüphanesi'ni (GWL) tanıtıyor. Patrick, kurumun çeşitliliği ve kapsayıcılığı destekleme politikalarını ve farklı yaşantıları olan kadınlarla çalışma alanındaki uzmanlığını anlatıyor. GWL'nin dijital arşivleme ve sosyal girişim faaliyetlerini geliştirmedeki çalışmalarına değiniyor.

Tanıtılan bir başka kurum ise Hindistan'daki Sound & Picture Archives for Research On Women, yani SPARROW'dur [Kadın Araştırmaları için Ses ve Görüntü Arşivleri]. C.S. Lakshmi ve Sruti Bala tarafından kaleme alınan "No more sewing machines! – The Challenges of a Women's Archive in India" [Artık Dikiş Makinelerine Geçit Yok!- Hindistan'da Bir Kadın Arşivinin Karşılaştığı Zorluklar] başlıklı makale, SPARROW'un kuruluşu, karşılaştığı zorlukları ve başarılarını ele alıyor. Lakshmi ve Bala makalede seslerini duyurmaya cesaret eden kadınların dikkatle dinlenmesi gerektiğini vurguluyor.

Son arşiv tanıtımı da Amerika'daki Swarthmore College'ın Barış Koleksiyonu'dur. Wendy Chmielewski makalesinde, koleksiyonun geçmişten günümüze kadın merkezli sivil toplum kuruşları ve kadın örgütlerinin arşivlerini topladığını anlatıyor. Kurumların arşivini toplamanın önemine değinen makale, kurum ve örgütlenmeler tarihinin kadın hareketi tarihinin de daha iyi anlaşılmasını sağlayacağını öne çıkarıyor.

Birçok konuyu derinlemesine ele alan bu kitapla ilgili tek eleştiri, makalelerin dağılımı olacak. Arşiv Pratiği bölümleri, kadın çalışmalarını inceleyen ve arşiv merkezini tanıtan toplam iki makaleden oluşuyor. Ancak konu esasına göre eşleştirilen makalelerin hepsi tam uyum içinde değil. Okuyucuda, bir konudan diğerine atlandığı, kitabın ilerleyen noktalarında ise bir anda tekrar aynı konuya dönüldüğü hissi oluşuyor.

Ortak konuları işleyen makaleler belli başlıklar altında toplansa daha iyi bir düzen sağlanabilirdi. Kitabın düzenine yönelik bu eleştiri bir yana, genel olarak arşivcilikle ilgilenen herkesin okuması önerilecek bir kitap. Kadın arşivlerinin aktivist ve mücadeleci yönü, tarihyazımını değiştirebilmedeki gücü ve yeni arşivleme yöntemi ve çeşitleriyle ilgili değerli bilgiler veriyor.

